«Asrlar yo‘li»

— intellektual bellashuv ssenariysi

Tarix — fan kechasi, haftalik va bellashuv

8–11-sinf jamoalari uchun

Davomiyligi: 45–50 daqiqa atrofida

Bu ssenariy tarix bo‘yicha intellektual bellashuv bo‘lib, 45–50 daqiqa atrofida davom etadi. Sana va voqea, shaxsni topish, xarita, sababini aytish va bir daqiqalik izoh turlari ishonchli faktlar asosida tuzilgan.

Agar ssenariy foydali bo‘lsa, uni hamkasblaringiz bilan o‘qituvchilar guruhlarida ham ulashing. Bayram va tadbirlar uchun yana ko‘plab ssenariylarni baxtiyor.uz saytidan topishingiz mumkin.

Shu to‘plam sahifasi: https://baxtiyor.uz/tarix-ssenariy/

«Senariylar to‘plami» bo‘limi: https://baxtiyor.uz/oqituvchilar-uchun-hamma-narsa/senariylar-to-plami/

«Asrlar yo‘li» — intellektual bellashuv ssenariysi

MAQSAD

8–11-sinf o‘quvchilarining O‘zbekiston tarixi bo‘yicha bilimini bellashuv orqali mustahkamlash; sanalar, shaxslar, joylar va sabab-oqibatni birga ko‘rishga o‘rgatish; aniqlik, jamoa maslahati va hurmatli bahs madaniyatini tarbiyalash.

ISHTIROKCHILAR

Boshlovchi, hakam (tarix o‘qituvchisi), uch jamoa (har birida 4–5 o‘quvchi), muxlislar, ball yozuvchi yordamchi.

JIHOZLAR

Uchta stol, jamoa lavhalari («Samarqand», «Xorazm», «Turon» — nomlarni o‘zgartirish mumkin), doska yoki ekran, xarita, taymer, qo‘ng‘iroqcha, savol kartochkalari, qog‘oz, ruchka, oddiy esdalik yorliqlar.

TADBIR REJASI

Ochilish va qoidalar — 5 daqiqa. 1-tur: «Sana va voqea» — 8 daqiqa. 2-tur: «Shaxsni top» — 8 daqiqa. 3-tur: «Xarita va joy» — 7 daqiqa. 4-tur: «Sababini ayt» — 8 daqiqa. 5-tur: «Bir daqiqalik izoh» — 7 daqiqa. Taqdirlash — 4 daqiqa. Jami: 45–50 daqiqa atrofida.

O‘QITUVCHI UCHUN ESLATMA

Savollarni dastur va sinf tayyorgarligiga moslang, lekin javobni oldindan aniq manba bilan belgilang. Bahsli holda hakam izoh beradi, ovozga qo‘yilmaydi. «Sababini ayt» turida qisqa, mantiqiy izoh qidiring, uzoq ma‘ruza emas. Musiqa tavsiyasi: ochilishda sokin tantanali kuy, turlar orasida qisqa fon, yakunda olqish kuyi. Yutqazgan jamoa ham tashakkur bilan kuzatilsin.

TADBIRNING BORISHI

(Sokin tantanali kuy. Jamoalar joylariga o‘tiradi.)

Boshlovchi: Assalomu alaykum, aziz o‘quvchilar, hurmatli ustozlar! Bugungi bellashuv — «Asrlar yo‘li». Bu yo‘lda shoshilish emas, aniqlik g‘alaba qiladi.

Hakam: Qoidalar. 1–3-turda to‘g‘ri javob — 2 ball, aniq qo‘shimcha izoh — 1 ball. 2-turda birinchi ishoradan javob — 3, ikkinchidan — 2, uchinchidan — 1 ball. 4-tur — 3 ball. 5-tur — 5 ballgacha. Noto‘g‘ri javob ball olib tashlamaydi. So‘nggi so‘z — hakamniki.

Boshlovchi:

Jamoalar: «Samarqand», «Xorazm» va «Turon». Omad!

1-LAVHA. 1-TUR. «SANA VA VOQEA»

Boshlovchi: Sanani aytaman — voqeani toping. Yoki voqeani aytaman — sanani.

(Savollar.)

— 1991-yil 31-avgustda qanday voqea boʻldi? (Oʻzbekiston mustaqilligi eʻlon qilindi.)

— Davlat bayrogʻi qachon qabul qilingan? (1991-yil 18-noyabr.)

— Davlat gerbi qachon qabul qilingan? (1992-yil 2-iyul.)

— Konstitutsiya qachon qabul qilingan? (1992-yil 8-dekabr.)

— Davlat madhiyasi qachon qabul qilingan va matn muallifi kim? (1992-yil 10-dekabr, Abdulla Oripov.)

— Amir Temur qaysi yili, qayerda tugʻilgan? (1336-yil, Kesh — hozirgi Shahrisabz — yaqinida.)

2-LAVHA. 2-TUR. «SHAXSNI TOP»

Boshlovchi: Ishoralarni ketma-ket oʻqiyman. Qanchalik erta topsangiz, ball shunchalik koʻp.

1-kartochka

— U Samarqandda rasadxona qurdirdi.

— «Ziji jadidi Koʻragoniy» asari u bilan bogʻliq.

— U Amir Temurning nabirasi, 1394–1449-yillarda yashagan.

Javob: Mirzo Ulugʻbek.

2-kartochka

— U «Tib qonunlari» asarini yozgan.

— Gʻarbda uni «Avitsenna» deb ham atashadi.

— U 980-yili Buxoro yaqinidagi Afshonada tugʻilgan.

Javob: Abu Ali ibn Sino.

3-kartochka

— U «Xamsa» muallifi.

— «Muhokamat ul-lugʻatayn»da turkiy tilning boyligini koʻrsatgan.

— 1441-yili Hirotda tugʻilgan.

Javob: Alisher Navoiy.

4-kartochka

— Uning ismidan «algoritm» atamasi kelib chiqqan.

— «Al-jabr val-muqobala» asari bilan algebra asoslarini yozgan.

— U IX asrda Xorazmda tug‘ilgan.

Javob: Muhammad ibn Muso al-Xorazmiy.

3-LAVHA. 3-TUR. «XARITA VA JOY»

Boshlovchi: Joy nomini yoki inshootni eshitib, uni xaritada yoki izohda to‘g‘ri joylashtirasiz.

(Savollar.)

— Go‘ri Amir qaysi shaharda? (Samarqand.)

— Oqsaroy qaysi shahar bilan bog‘liq? (Shahrisabz.)

— Registon ansamblidagi eng qadimgi madrasa qaysi? (Ulug‘bek madrasasi, XV asr boshlari.)

— Ibn Sino qayerda tug‘ilgan? (Afshona, Buxoro yaqinida.)

— 1405-yili Amir Temur qayerda vafot etgan? (O‘tror.)

— Beruniy qaysi o‘lka farzandi? (Xorazm.)

4-LAVHA. 4-TUR. «SABABINI AYT»

Boshlovchi: Bu turda sana yetarli emas. «Nima uchun?» savoliga qisqa javob berasiz.

(Savollar.)

— Nega maktablarda Bilimlar kuni odatda 2-sentabrda nishonlanadi? (1-sentabr — Mustaqillik kuni. Shuning uchun o‘quv yili odatda 2-sentabrdan boshlanadi.)

— Nega Ulug‘bek merosi faqat hukmdorlik emas, ilm bilan ham eslanadi? (U rasadxona qurdirdi, yulduzlar o‘rnini aniq o‘lchattirdi, ilmiy meros qoldirdi.)

— Nega davlat ramzlari turli sanalarda qabul qilingan, deb o‘ylaysiz? (Mustaqil davlat o‘z ramzlarini bosqichma-bosqich huquqiy jihatdan tasdiqlagan: avval bayroq, keyin gerb, konstitutsiya va madhiya.)

— Nega tarix darsida manba muhim? (Esdalik va afsona chalkashishi mumkin. Manba aniqlik beradi.)

1-o‘quvchi (she‘r):

Ajdodlardan meros bo‘lib
Qolgan tuproq.
Bobolarning qon va teri
Tomgan tuproq.

(Tursunboy Adashboyev, «Ajdodlardan meros bo‘lib» she‘ridan)

5-LAVHA. 5-TUR. «BIR DAQIQALIK IZOH»

Boshlovchi: Har jamoadan bitta vakil. Kartochkadagi mavzuni bir daqiqada izohlaydi. Baholanadi: aniqlik, tartib va hurmatli ohang. Eng yuqori ball — 5.

(Mavzular.)

— Nega yosh avlod o‘z yurti tarixini bilishi kerak?

— Men tanlagan bitta tarixiy shaxs va uning darsi.

— Samarqandning tarixiy ahamiyati.

— Mustaqillik — bayram va mas‘uliyat.

(Hakam qisqa izoh bilan ball qo‘yadi. Shaxsiy tanqid yo‘q: bitta kuchli tomon va bitta aniq maslahat.)

YAKUN

Boshlovchi: Ballar hisoblandi. G‘olib jamoa — [nomi]! Yo‘lda birga yurgan barcha jamoalarga rahmat.

Hakam: Bugun yutgan — aniqlikka intilgan har biringiz. Xato qilgan joyingizni darsda yana ochib ko‘ramiz. Bu — uyat emas, o‘qishning o‘zi.

(Esdaliklar topshiriladi.)

2-o‘quvchi (she‘r):

Yashasang, odamga o‘xshab yashagin —
Ko‘ngil koshonangni bezab yashagin.
Ajdodlar orini saqlagan bo‘lsa,
G‘ururli otangga o‘xshab yashagin.

(Safar Olloyor, «Yashash shavqi» she‘ridan)

Boshlovchi: Aziz do‘stlar! Ertaga ham bitta faktni manbasi bilan eslab qoling. Bellashuv yakunlandi. Barchangizga rahmat!

(Olqish kuyi. Jamoalar surat tushadi.)

TADBIRDAN KEYIN

Savol kartochkalarini saqlang va keyingi yil yangi, tekshirilgan savollar qo‘shing. 5-tur nutqlaridan ixtiyoriy ravishda qisqa insho mavzusi yasash mumkin. Imtihonga tayyorlanayotgan sinflarga shu savollarning kengaytirilgan ro‘yxatini berish foydali.